

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

THEORETICAL PRINCIPLES OF ENSURING OF THE EFFICIENCY OF LEGAL REGULATION

Вольвак О.М.,
адвокат, голова комітету
Спілки адвокатів України

Статтю присвячено дослідженню теоретичних засад забезпечення ефективності правового регулювання та розумінню загальних умов їх визначення як критеріїв ефективного правового регулювання. Висвітлено залежність між типом правового регулювання та рівнем його ефективності. Розкрито суть феноменів свободи, справедливості та рівності у контексті забезпечення ефективного правового регулювання для забезпечення дотримання прав, свобод та інтересів людини у сучасних умовах.

Ключові слова: правове регулювання, ефективність, ефективність правового регулювання, критерії ефективності правового регулювання, тип праворозуміння, свобода, справедливість, рівність.

Статья посвящена исследованию теоретических принципов обеспечения эффективности правового регулирования и понимания общих условий их определения как критериев эффективного правового регулирования. Освещена зависимость между типом правового регулирования и уровнем его эффективности. Раскрыта суть феноменов свободы, справедливости и равенства в контексте обеспечения эффективного правового регулирования с целью обеспечения соблюдения прав, свобод и интересов человека в современных условиях.

Ключевые слова: правовое регулирование, эффективность, эффективность правового регулирования, критерии эффективности правового регулирования, тип правопонимания, свобода, справедливость, равенство.

The author studies theoretical principles of ensuring of the efficiency of legal regulation as well as the understanding of the general conditions of its definition as criterions of effective legal regulation. The article highlights both the relationship between the type of legal regulation and the level of its efficiency. It reveals the essence of phenomena of freedom, justice and equality in the context of ensuring effective legal regulation in order to ensure the observance of human rights, freedoms and interests in modern conditions

Key words: legal regulation, efficiency of legal regulation, criteria of efficiency of legal regulation, type of legal understanding, freedom, justice, equality.

Постановка проблеми. Науковий інтерес до дослідження проблеми ефективності правового регулювання у сучасних умовах зростає, особливо в умовах реформування правової системи України на засадах, закладених Конституцією України, зокрема ст. 3, згідно із якою права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Проголошення України як соціальної держави (ст. 1 Основного закону) зумовлює встановлення відповідних вимог до правового регулювання, його напрямів та шляхів підвищення регулятивного впливу права через механізм правового регулювання. З огляду на це актуально вбачається постановка питання створення концепції ефективності правового регулювання, яка б змогла дати відповіді на питання щодо того, як узгодити мету правового регулювання з його ціннісними орієнтирами (мета, до речі, повинна відповідати критеріям справедливості та свободи як властивостям діяльності суб'єктів правовідносин). Як слушно зазначав Й.Г. Гердер, гуманність – мета людської природи, яка досягається завдяки свободі [1, с. 428]. Отже, дослідження ефективності правового регулювання з позиції гуманізму, який є значно ширшим, ніж антропоцентризм, що домінує останнім часом у правовій науці, дозволить якісно удосконалити систему правового регулювання у державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективності правового регулювання присвячені наукові праці С. Алексєєва, В. Бабаєва, М. Антонова, А. Полякова, В. Денисенко, М. Беляєва, В. Лапаєвої, М. Козюбри, О. Зайчука, В. Горшеньова, В. Лазарева, А. Малько, П. Рабіновича, Т. Тараханович та інших. Водночас питання забезпечення умов ефективності правового регулювання у науці теорії права не досліджувалися, що зумовлює *новизну* постановки проблеми.

Метою дослідження є окреслення меж пізнання явища правового регулювання та умов його ефективності. З огляду на це доречною є думка Ібн Арабі, яку він висловив у своїх «Мекканських одкровеннях»: «Пізнання – це не відображення пізнаного та не зміст відображеного пізнання, бо не кожне пізнаване може бути відображене, не кожний, хто пізнає, може відображати, що пізнає. Той, хто пізнає, відображає пізнаване

завдяки своїй уяві за визначеною у ній формі. Але є пізнаване, яке не відображається в уяві, тому воно не має форми».

Дослідження ефективності правового регулювання, на нашу думку, повинно здійснюватися за допомогою аналізу сутності змісту та форми такого явища (властивості) правової матерії, а також дослідження за допомогою відокремлення форм від правової матерії.

Виклад основного матеріалу. Різноманітність підходів до визначення ефективності правового регулювання зумовлена визначенням властивості ефективності через діяльність людини. Сутність ефективності правового регулювання зумовлюється типом праворозуміння. Так, представники юридичного позитивізму ототожнюють право з правовою нормою та стверджують відсутність взаємозв'язку між правом і мораллю. Згідно з цим підходом правило поведінки, яке закріплене нормою права, встановлене державою та забезпечене нею. У такому разі ефективність правових норм визначається як співвідношення між фактичними результатами їх дії та тими соціальними цілями, для досягнення яких ці норми були прийняті. Дія правової норми тільки тоді може бути ефективною, коли якісно здійснюється діяльність на всіх етапах управлінського циклу. Оцінка результатів дії правових норм можлива тільки на підставі їх зіставлення з прогностичними (розрахунковими) [2, с. 9–22].

У такому разі мета правового регулювання полягає в забезпеченні бажаної для держави поведінки людей, в забезпеченні її співвідношення з реальною поведінкою людей (результатом) та державно-владними ресурсами (засобами державного примусу), які були необхідними для приведення поведінки людей у відповідність до приписів правових норм. Про ефективність правового регулювання свідчить відповідність поведінки адресатів правової норми до вимог, закріплених в ній (тобто дотримання вимог законності), а виявляється ефективність через зіставлення кількості актів правомірної і протиправної поведінки та через роль юридичних санкцій у мінімізації останньої. Саме такий підхід характерний для західної позитивістської традиції [3, с. 45].

Проте більшість вітчизняних авторів все-таки підтримує позицію, що ефективність правового регулювання залежить

не від дотримання принципу законності, а від використання норми права як засобу регулювання суспільних відносин. Зокрема, як зазначають А.С. Пашков та Л.С. Явич, ефективність дії норми права визначається як досягнення результату з мінімальними витратами. Показник ефективності дій правової норми є відношенням різниці кінцевого та первинного результатів до виробничих витрат [4, с. 45]. Витрати у цьому контексті розуміються як використання фінансових та людських ресурсів, а також часу та політико-ідеологічних (комуникативних) втрат.

Прихильники соціологічного напрямку у праворозумінні концентрують свою увагу на юридичній практиці, оскільки, на їх думку, лише вона здатна сповна розкрити сутність права. Для соціологічного напрямку характерне прагматичне розуміння права як засобу досягнення конкретних соціальних, економічних та етичних цілей шляхом балансування різних інтересів і цінностей, пошуку розумного компромісу. Представники соціологічної школи зосереджують свою увагу на дослідженні фактичних правовідносин, оцінюванні інтересів та потреб, з'ясуванні різноманітних економічних, соціологічних і психологічних чинників, що впливають на застосування норм права до конкретних життєвих випадків, і в такий спосіб визначають суть права [5, с. 592].

З огляду на це ми доходимо висновку про доцільність застосування інтегральних показників ефективності правового регулювання, зокрема таких індексів: індекс щастя, індекс якості життя, індекс людського розвитку, індекс кращого життя тощо.

Так, наприклад, відповідно до ст.ст. 419–420 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, яка ратифікована синхронно Верховною Радою України та Європейським Парламентом 06 вересня 2014 року (набула чинності з 01 вересня 2017 року), сторони посилюють діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації.

Співробітництво у зазначених сферах передбачає досягнення таких цілей: покращення якості людського життя, протистояння спільним викликам (зокрема, глобалізації та демографічним змінам), скорочення бідності та посилення соціальної єдності тощо.

Узагальнюючи різні трактування якості життя, науковці виокремлюють три основні типи визначень: глобальні, компонентні та вузькі. Згідно зі глобальним визначенням якість життя – це ступінь задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини. Компонентні визначення підкреслюють багатовимірну природу цього поняття і виокремлюють різні виміри якості життя (як об'єктивні, так і суб'єктивні). Згідно із загальноприйнятою позицією якість життя не лише характеризує умови (досягнення) та задоволеність умовами (досягненнями), але й враховує можливість збереження досягнутих результатів. Третій підхід до визначення якості життя передбачає вибір лише однієї чи двох категорій та відображення специфічного змісту різних сфер [6, с. 9].

Отже, підвищення показника якості життя людини є головною метою правового регулювання у суспільстві та відображає його ефективність у кількісних показниках. Зокрема, якщо держава впливає за допомогою норм права на суспільні відносини, то їх регулюючий вплив (соціальна дієвість) буде відображений у відповідних інтегральних індексах, що дозволить проаналізувати ступінь соціальної дієвості.

Природно-правовий підхід у пізнанні права існував за часів античності. Його сутність полягала в тому, що право існує поза волею людини та установлень держави. Як відомо, природне право – це право, якому природа навчила все живе, адже це право притаманне не тільки людському роду, але і всім живим істотам, які народжуються на землі, у морі, птахам. Сюди також відноситься з'єднання чоловіка та жінки, яке ми називаємо шлюбом, народження дітей та їх вихо-

вання. Ми бачимо, що живі істоти (навіть дикі) мають знання щодо цього права (Титул I «Про правосуддя та право» (*De iustitia et iure*) Дигести Юстиніана). Як наголошує Цицерон, існує істинний закон, тобто справедливий розум, який узгоджується з природою та живе в кожній людині – незмінний та вічний [7].

З позиції природно-правового типу праворозуміння різниця та співвідношення природного права та позитивного права – це не співвідношення (з пошуком шляхів та умов їх збігу та критикою випадків нетотожності) правової сутності (у вигляді природного права) та правового явища (у вигляді позитивного права), а протиставлення (антагонізм) природного права (як єдиного справжнього права, справжньої правової сутності та водночас справжнього правового явища) та позитивного права (як несправжнього за суттю та явищем права). З цього випливає притаманний природно-правовим концепціям дуалізм – уявлення про дві водночас чинні системи права (права природного та права офіційного) [8, с. 22].

Сутність права є критерієм оцінки правової якості закону та правової природи природних прав. Закон, який не відповідає правовій сутності, має неправовий і довільний характер. Аналогічно норма природного права, яка не відповідає сутнісному критерію, виходить за межі права, розповсюджуючи свій регулятивний вплив на сферу відносин морального, релігійного та іншого, неправового за своєю природою, порядку [9, с. 1].

Отже, необхідно розмежовувати сутність права з його відповідними ознаками та право як явище соціальної дійсності у зовнішніх проявах.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що для забезпечення ефективного регулювання суспільних відносин за допомогою права необхідно керуватися таким: по-перше, наскільки забезпечені у правовому регулюванні тих чи інших суспільних відносин ідеї свободи, рівності, справедливості, гуманізму, толерантності; по-друге, чи досягнута мета регулювання, як (якісно та кількісно) змінились показники розвитку суспільних відносин, що підлягали регулюванню за допомогою права.

У цьому контексті варто звернути увагу на позицію Ю.О. Тихомирова, який обґрунтовує, що ефективність закону зумовлюється двома головними блоками. Перший блок – пошук міри опосередкованих фактичних відносин та міри правового впливу. Прогнозування та цілепокладання – це старт руху, а аналітичні та реальні дії щодо формування правових формул та отримання за їх допомогою кінцевих результатів – це фініш. Але це проміжний фініш, за ним настає новий старт закону у рамках правових циклів. Другий блок забезпечення ефективності закону – це державні та інші інститути, муніципальні органи, публічні організації. Їх включення у закон як стійкий нормативний орієнтир діяльності дозволяє досягти високих результатів. Інше призводить до юридичних помилок, порушення законності та відхилення управління та господарювання від нормативних цілей [10, с. 5].

Вказана позиція наочно засвідчує одну з тенденцій поглядів на визначення ефективності правового регулювання та його критеріїв – на синтез економічних, управлінських, юридичних підходів. Це доводить, що ця тенденція буде лише поглиблюватись, оскільки перед людством стоять виклики та загрози, які зосереджені у сфері існування самої людини.

Серед найбільших викликів сьогодення слід назвати безробіття, нерівність, зміну клімату тощо. У цьому аспекті видається доцільним у визначенні цілей ефективного правового регулювання застосувати орієнтири нової ідеології Грема Макстона та Йоргена Рандерса, висвітленої у праці «У пошуках добробуту», що ґрунтуються на досягненні стану реалізованості особистості, керованості ринками та достатності торгівлі, оптимальності розміру держави, захисту спільного добробуту. Автори обґрунтовано доходять висновку, що суспільство як багатих, так і бідних країн повинно знову відкрити для себе один з основних принципів тради-

ційної економіки у його первісній формі – ефективне управління обмеженими ресурсами для досягнення найкращого результату в інтересах більшості людей з належною повагою до природи.

Отже, на нашу думку, головним питанням забезпечення ефективності правового регулювання з урахуванням різних типів праворозуміння є визначення основних орієнтирів, покликаних сформулювати середовище, прийнятне для досягнення найвищого рівня ефективності правового регулювання або максимально можливе за сучасних умов. Видається слушним використання таких ціннісних орієнтирів ефективного правового регулювання: свобода, справедливість, рівність. Важливим є забезпечення їх реалізації через дотримання прав та свобод людини як основної соціальної цінності.

Варто нагадати, що свободи прагнули люди різних історичних епох та цивілізацій. Бути вільною людиною – це спроможність діяти, бажати, думати без примусу, вільно та на власний розсуд. Свобода, як влучно зазначає В.С. Нерсесянц, без забезпечення рівності як мірила свободи призводить до встановлення привілеїв, а рівність без свободи призводить до рабства. Зокрема, розглянемо реалізацію згаданої умови на прикладі свободи об'єднання, яка є одним із основних прав людини, що має значення для функціонування демократії та є умовою для реалізації інших прав людини.

Право на свободу об'єднання гарантується основними міжнародними договорами у сфері захисту прав людини, зокрема Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Копенгагенським документом 1990 року, Декларацією про державний суверенітет України та ст. 36 Конституції України.

Право на свободу об'єднання закріплене у таких міжнародних договорах: у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Американській конвенції про права людини, Хартії основних прав Європейського Союзу, Африканській хартії прав людини і народів, Європейській соціальній хартії. Арабською хартією прав людини також передбачено право на свободу об'єднання, але зазначено, що її дія поширюється лише на громадян.

Право на свободу об'єднання нерозривно пов'язане з іншими правами та свободами людини, зокрема з правом на свободу переконань і на вільне їх вираження, правом на свободу зібрань та правом на свободу думки, совісті і релігії. Міжнародними та національними нормативно-правовими актами закріплені принципи забезпечення свободи об'єднань, які розкривають її суть (об'єднуватись для забезпечення своїх власних прав та свобод).

Однак будь-які обмеження права на свободу об'єднання і прав об'єднань, зокрема і застосування санкцій, повинні суворо відповідати міжнародним стандартам. Зокрема, будь-які обмеження повинні бути передбачені законодавством і мати законну мету. До того ж відповідне законодавство повинно бути точним, безспірним і передбачуваним. Це стосується положень, що визначають свободу розсуду органів державної влади. Також необхідно забезпечити, щоб прийняття відповідних норм законодавства здійснювалося в рамках демократичного процесу, що гарантує участь суспільства і можливість перегляду, і щоб прийняте законодавство було доступне широкому загалу. Єдиними законними цілями обмежень, що визнаються міжнародними стандартами, є забезпечення національної чи громадської безпеки, громадського порядку (order public), охорона здоров'я і моралі та захист прав і свобод інших осіб. Сфера застосування цих законних цілей підлягає вузькому тлумаченню [11, с. 26].

Свобода не є абсолютною та підлягає обмеженню задля забезпечення прав, свобод та інтересів інших членів суспільства. Жан-Жак Руссо двісті років тому слушно зазначив, що зі всіх несправедливостей нестерпною є та, яка твориться іменем закону.

З огляду на це ми доходимо висновку, що свобода реалізується через закріплення суверенітету особи, який полягає у можливості реалізації своїх прав та обов'язків у межах наданих повноважень та інтересів суспільства. Держава повинна утримуватись від втручання у процес реалізації відповідних повноважень, тобто забезпечувати свободу особи як гарантію існування самої держави. Отже, через забезпечення особистого інтересу індивіда можливо забезпечити публічний інтерес, яким є суверенітет держави.

Слід також зазначити, що врахування критерію справедливості у правовому регулюванні повинно ґрунтуватись на дотриманні загальних стандартів прав та свобод людини для недопущення будь-яких зловживань. Яскравим прикладом такого зловживання є описана у романі Василя Гросмана «Життя та доля» ситуація, коли засуджений німецького концтабору говорить іншому засудженому: «Запитайте у Гітлера, і він вам переконливо пояснить, що цей табір збудований заради торжества справедливості».

Справедливість – це морально дозволений орієнтир, якого з урахуванням прав та обов'язків індивід повинен дотримуватись у межах єдиного соціального простору. Безумовно, від Платона до наших днів зміст поняття справедливості змінювався з урахуванням історичних вимог часу. Серед сучасних теорій справедливості найповнішою є синтетична теорія, запропонована Дж. Ролсом, за якою два принципи визначають її нормативну основу: принцип рівних свобод та принцип зменшення нерівності.

Рівність як умова ефективного правового регулювання є узагальнюючою категорією, мірою реалізації свободи та справедливості, тобто рівність – це наділення усіх членів суспільства однаковими правами, свободами та обов'язками. Негативним прикладом нерівності та несправедливості є позиція Ж.А. де Гобіно, яку він навів у своїй праці «Досвід про нерівність людських рас», стверджуючи: «<...> існує три великі, чітко помітні типи роду людського – чорні, жовті та білі. Чорні – обділена раса <...> з моменту зачаття характерні ознаки тварини <...> зумовлюють її долю. Жовта раса – це начерк <...> чернь або дрібна буржуазія, з якою неможливо створити суспільство. Біла раса визначає норми етичної поведінки <...> займає найвище становище стосовно інших рас, особливо за красою» [12].

Головним питанням у реалізації вказаної умови є визначення критерію забезпечення свободи та справедливості. Для визначення критерію необхідно керуватись тим, як у правовому регулюванні реалізуються права кожної людини з погляду справедливості та свободи. Слід також зазначити, що рівність не є абсолютною, а постає як відносна (формальна) рівність суб'єктів. Зрозуміло, що абсолютна рівність є неможливою, оскільки сутність людини є різною за природними, соціальними, релігійними та іншими аспектами. Отже, ключовим є визначення співвідношення у реалізації свободи та справедливості у правовому регулюванні суспільних відносин.

В.В. Лапаєва слушно зазначає: «лише тоді, коли ми максимально абстрагуємося від зовнішніх характеристик людини та будемо розглядати людину в її найбільш абстрактному і сутнісному вираженні, тобто як істоту, яка наділена (завдяки розумності) вільною волею, сфера рівності між людьми набуває загального характеру, відношення між ними стають загальнозначущими. Форму відносин між людьми як абстрактними особами ми називаємо правом, а ці відносини – правовими відносинами, а людей, які представлені у власних абстрактних проявах, позбавлених будь-яких фактичних соціологічних особливостей, – формально рівними один одному суб'єктами права, тобто особами, наділеними рівною правосуб'єктністю».

Висновки. Отже, для забезпечення ефективного правового регулювання суспільних відносин за допомогою права необхідно керуватись типом праворозуміння та умовами, за яких правове регулювання забезпечує свободу, справедливість та рівність суб'єктів правовідносин задля утвердження та дотримання прав, свобод та інтересів людини. Крім того,

особливого значення набуває проблема вимірювання ефективності правового регулювання в умовах зростання кількості суспільних відносин, що підлягають регулюванню з боку держави.

З огляду на проведені нами дослідження теоретичних засад забезпечення ефективності правового регулювання сучасна концепція забезпечення його ефективності повинна ґрунтуватись на таких підставах: а) формування критеріїв ефективності правового регулювання загалом вимагає забезпечення реалізації положень Декларації про державний суверенітет України та Конституції України в контексті реалізації принципу гуманізму; б) проведення всебічного обґрунтування необхідності регулювання

певних відносин за допомогою права, здійснення перевірки щодо дотримання принципу необхідного втручання з легітимною метою; в) встановлення алгоритму дій стосовно запровадження правового регулювання з урахуванням правової культури, традицій, доктрини та рівня юридичної техніки; г) визначення цілей правового регулювання, його суб'єктів та об'єктів; д) надання оцінки результату регулятивного впливу після впровадження законотвірчих ініціатив та зіставлення його з основними показниками якості життя суспільства; е) створення можливостей щодо коригування норм права для удосконалення їх регулятивного впливу; є) запровадження системи вимірювання та прогнозування ефективності правового регулювання на всіх етапах законотвірчої роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гердер Й.Г. Идеи к философии истории человечества, М., 1977. 703 с.
2. Эффективность правовых норм / под ред. В.Н. Кудрявцева, В.И. Никитинского, И.С. Самощенко, В.В. Глызырина. М., 1980. 280 с.
3. Варламова Н.В. Обеспечение прав человека как критерий эффективности правового регулирования. Сборник трудов международной научной конференции. Воронеж, 2016.
4. Пашков А.С., Явич Л.С. Эффективность действия правовой нормы. Сов. Государство и право. 1970, № 3. С. 41–45.
5. Петришин О.В. Велика українська юридична енциклопедія: загальна теорія права. Т. 3. Х., 2017. 952 с.
6. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. Вимірювання якості життя в Україні: аналітична доповідь. К.: 2013. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf.
7. Дигесты Юстиниана. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Byzanz/V1/520-540/Digestae_Just/index.htm.
8. Нерсисянц В.С. Философия права: краткий учебный курс. М., 2000. 242 с.
9. Лапаева В.В. Различные типы правопонимания, анализ научно-практического потенциала. URL: http://www.vuzlib.ru/articles/9182-Различные_типы_правопонимания_анализ_научно-практического_потенциала/1.html.
10. Тихомиров Ю.А. Эффективность закона: от цели к результату Журнал российского права. 2009. № 4. С. 3–10.
11. Керівні принципи щодо свободи об'єднань / Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ. К.: 2015. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/233076?download=true/>.
12. Ж.А. де Гобіно. Досвід про нерівність людських рас. URL: <http://rushist.com/index.php/philosophical-articles/3998-zhozef-artur-de-gobino-opyt-o-neravenstve-chelovecheskikh-ras-kratkoe-soderzhanie>.

УДК 340.12

ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ОЦІННИХ ПОНЯТЬ

CLASSIFICATION OF APPRAISAL CONCEPTS

Зеленко І.П.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри фундаментальних
та приватно-правових дисциплін
ПВНЗ «Кропивницький інститут державного
та муніципального управління»*

Ломоносова Л.Б.,

*старший викладач кафедри фундаментальних
та приватно-правових дисциплін
ПВНЗ «Кропивницький інститут державного
та муніципального управління»*

Розглянуто поняття класифікації оцінних понять. Проведено аналіз класифікацій оцінних понять. Подано авторську класифікацію оцінних понять.

Ключові слова: оцінне поняття, класифікація, підстави класифікації, правотворчість, правозастосування.

Рассматривается понятие классификации оценочных понятий. Проведен анализ классификаций оценочных понятий. Дана авторская классификация оценочных понятий.

Ключевые слова: оценочное понятие, классификация, основания классификации, правотворчество, правоприменение.

The author defines the concept of the classification of appraisal concepts. Analyzes some classifications of appraisal concepts. Presents her own classification of appraisal concepts.

Key words: appraisal concept, classification, bases of classification, lawmaking, law-enforcement.

Постановка проблеми. Правотворчість та правореалізація характеризуються наявністю великої кількості оцінних понять, які викликають труднощі у їх розумінні та застосуванні. Тому виникає необхідність у їх систематизації, тобто класифікації [7, с. 41–48]. Класифікацією називається

система розміщення предметів за класами на підставі схожості цих предметів усередині класу і їх відмінності від предметів інших класів [14].

М.Ф. Лук'яненко слушно зауважила, що метою будь-якої класифікації є упорядкування визначеного масиву